

Hizkuntza irakaskuntza ikasle etorkinekin

FELIX ETXEBERRIA

EHUko Filosofia eta Hezkuntza Zientzien Fakultateko
irakaslea

Harrera hizkuntzaren irakaskuntza ikasle atzerritarrekin

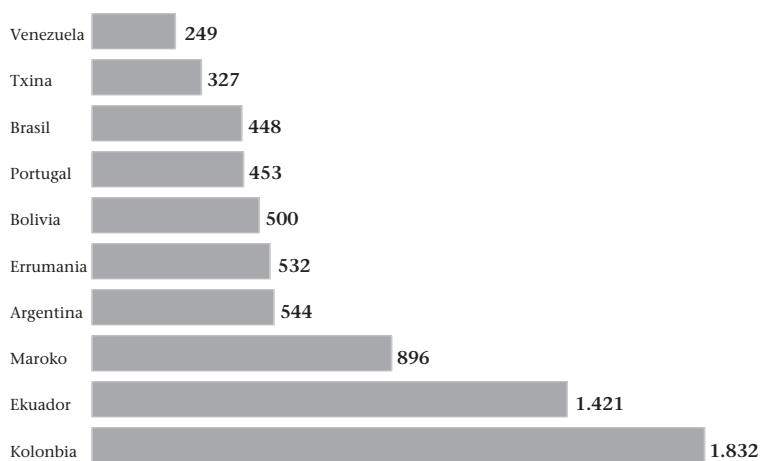
Lehenik eta behin, hizkuntza propioak edo harrerakoak irakasterakoan, garaiz eta txikitan eskolatzen diren atzerri-tarrak eta berriki edo koxkortuta iristen diren ikasleen kasuak bereiztu behar dira. Lehenengo kasuan, ikasle autoktonoen egoeran bezala eskolatzen direnean, ez dirudi zailtasun handiak daudenik; baina ikasle etorkinak Lehen Hezkuntza edo Ertainetara iristen direnean arazoak sakonagoak izaten dira.

Oro har, onartuta dago ikasle etorkin gehienentzat gaztelania ikasteak ez duela suposatzen problema handirik, hizkuntza hori oso hedatua edo sendoa delako gure gizartean. Hala eta guztiz, gaztelania bigarren hizkuntzaren irakaskuntza erabat justifikatua dago kasu gehienetan, eta bereziki eskolatzea kurtsuan zehar —alegia, sasotik kanpo— egiten denean.

Etorkinen ama hizkuntzen irakaskuntza. Hau ez da Babel

Ikasle kopurua jarraituz, EAEn dauden giza-taldeen artean, hauek dira hamar talde edo multzo ugarienak.

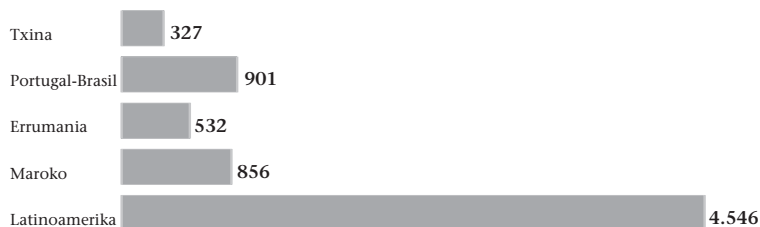
1. grafikoa. Ikasle etorkinen talde ugarienak EAEn

Iturria: Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila, 2005.

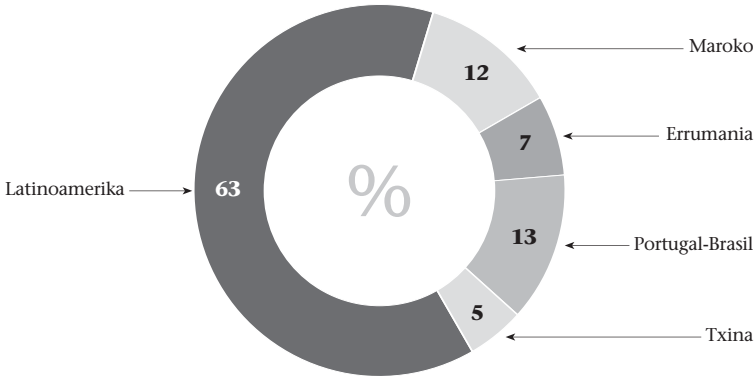
Ikus dezagun orain, hamar herrialde horietako ikasleen jatorria kontuan harturik, zein diren erabilitako hizkuntza nagusi edo ugarienak.

2. grafikoa. Ikasle etorkinak eta jatorria. Bost hizkuntza nagusiak edo ugarienak

Iturria: Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila, 2005.

3. grafikoa. Ikasle etorkinak eta jatorria.
Bost hizkuntza nagusiak edo ugarienak

Iturria: Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila, 2005.

Etorkinen ama hizkuntzak euskal eskolan

Goiko grafikotan ikusten dugunez —hamar lurralde ugarietako etorkinen kopurua eskolan—, multzorik handiena latinoamerikarrena da (Kolonia, Ekuador, Argentina, Bolivia eta Venezuela), %63rekin. Ondoren Maroko azaltzen da, %12rekin, eta gero Portugal eta Brasil, %13rekin. Errumaniak %7 du eta Txinak %5.

Hortaz, gure eskoletako etorkinen ama-hizkuntza ugarietak hauek dira:

Gaztelania	%63
Portugesia	%13
Arabiera (berberea)	%12
Errumaniera	%7
Txinera	%5
<i>Guztira</i>	<i>%100</i>

Euskal hezkuntzan dauden hamar giza-talde atzerritar ordezkatuenean esparru horretan hizkuntza ugarietak zein diren garrantzizkoa da. Horien artean gaztelania da ordezkatuena, gehiengo batez. Hain zuzen, gaztelania da gure he-

rrian erabat bermatuta dagoen hizkuntza, denok ezagutzen duguna eta bizitasun eta indar handia duena. Beraz, ez dago arazo handirik etorkinen %63rentzat, nahiz eta Latinoamerikan erabilitako gaztelania formak ezberdinak direla kontuan hartu behar den. Gaztelania hizkuntzaz gain beste lau hizkuntza gelditzen zaizkigu nolabaiteko portzentajearekin. Selektzio bat egiten badugu (esaterako, ekonomia, pedagogia, curriculum delata eta) %10aren muga gainditzen duten hizkuntzak bi besterik ez dira: portugesa (Portugal, Brasil, Angola, Mozambique eta Cabo Verdeko ikasle lusofonoek osatzen dute) eta arabiera (edo berberea) familia magrebtarrekin. Txinera eta errumaniera, geroago ikusiko dugunez, %10etik behera daudela eta, bestelako laguntza jaso dezakete eskolan.

Eibar eta Gasteizen arabiar hizkuntza eta marokoar kultura irakasteko programa jarri da indarrean, bi hiri horietako ikasle marokoarren eskaerari erantzunez. Programa bi irakaslek ematen dute eta aipatutako hirietako ikastetxeetako 122 ikaslek parte hartzen dute (2005-06).

Portugesari buruz, Hizkuntza eta Kultura Portugesaren Programan, bi irakasle ditugu hiru ikastetxetan (Pasaian, Donostian eta Bilbon), guztira 231 ikaslerekin.

1. taula. Portugesa eta arabiera hizkuntza programak EAEn

<i>Hizkuntza</i>	<i>Ikastetxeak</i>	<i>Irakasleak</i>	<i>Ikasleak</i>
Portugesa	3	2	231
Arabiera	2	2	122
Guztira	5	4	353

Iturria: Hezkuntza Saila. Portugaleko Enbaxada.

Hizkuntza eta Kultura Portugesaren Programa duela hamahiru urte baino gehiago lantzen ari da gure eskoletan. Portugaleko Enbaxadak Jaurlaritzarekin hitzarmena du sinatuta 2004az geroztik. Hortaz, hamahiru urteko programa horren esperientzia eta historia luzea kontuan harturik, portugesez hizkuntzaren arazoak nahikoa erantzun erraza du gure gizartean.

Hizkuntza eta Kultura Marokoarraren Programaren auzia

Programa honekin zenbait arazo aurkitzen ditugu. Portugesarekin alderatzen badugu, zailtasun bereziak ikus daitezke.

Lehenik, jatorrizko hizkuntza mugatzea edo zehaztea. Ez dakigu ziur arabiera klasikoa, dariya (kaleko arabiera) edota berberea irakatsi behar den. Arabiera klasikoa ofiziala da Marokon, baina ez du inork hitz egiten. Etxe gehienetan dariya edo berberea (tamazigh) hitz egiten da. Dena den, Hizkuntza eta Kultura Marokoarraren Programa ofizialak, hango gobernuak babestua, arabiera klasikoa bultzatzen du. Hortaz, lehenengo arazo hori argitu beharra dago. Ama hizkuntzaz ari bagara, ikasle etorkin askoren kasuan arabiera ez da etxeko, jatorrizko edo ama-hizkuntza. Programa hori martxan jartzerakoan, lehenengo zalantza sortzen zaigu. Magrebeko komunitatearekin eztabaidatu beharko da.

Bigarrenik, Portugalekin egindako antzeko hitzarmena egin beharko litzateke Marokorekin, eta informazio edo datu zehatzak jakinaraztea. Marokok daraman hizkuntza politika ez dirudi erraza ulertzeko, informazio gutxi ematen baita hortaz (Broeder, P. eta Mijares, L.: 2003, *Plurilingüismo en Madrid. Las lenguas de los alumnos de origen inmigrante en Primaria*, MECD, Centro de Investigación y Documentación Educativa, Madril).

Hirugarrenik, bi modalitateri buruz hitz egin beharra dago. Marokoar programan bi eratako irakaskuntza dago, A (klase-tik kanpo) eta B (klase barruan). Madrilen ez ezik, gainontzeko gehienetan eskolatik kanpo egiten da hizkuntza marokoarraren irakaskuntza. Hori ez da ikasleak integratu eta kultura ezberdinetako ikasleak elkar komunikatzeko bide egokia.

Laugarren, ikasle autoktonoen parte-hartzea. Marokoar programan, portugeseko programan ez bezala, ikasle autoktono oso gutxik parte hartzen dute. Hortaz, integrazioarako baldintzak ez dira betetzen eta gehiago dirudi ghattizazio edo segregazio programa.

Bestalde, hizkuntza eta kultura programa hori, zenbait aditurentzat, Marokoko Gobernuak etorkinen gainean kontrola eta jarraipen zuzenagoa egiteko erabiltzen omen du.

Eta, azkenik, ez garrantzi gutxiago duelako, erlijioaren arazoa aztertu beharko litzateke. Erlijio islamdarrak pisu handia du familia magrehtarretan, eta arabiera hizkuntzarekin oso lotura estua du. Meskitetan antolatzen diren ekintzak ikuspegi bikoitza dute askotan, erlijioa eta hizkuntza elkartuz. Beraz, azken batean, zaila egiten da hizkuntza eta erlijioaren arteko mugak non dauden bereiztea. Defenditzen dugun eskola laikoan, eztabaidagarria iruditzen zaigu erlijioarekin zeharka topo egitea. Beharbada beste programa edo beste lekutan erantzun beharko zaio magrehtar familien eskakizun horri.

Beraz, Jatorrizko Hizkuntza eta Kulturen gaian, Hizkuntza eta Kultura Marokoarraren Programak akats edo puntu ilun asko dituela deritzogu. Zein hizkuntza landu behar den zehatz jakin arte, edo benetako kulturarteko eta integratzaileko programa izan arte, edo erabilpen politiko edo erlijiosoa ondo argitu arte, gure ustez, Mijaresen ustez bezala (Mijares, L: 2006, «Las lenguas inmigrantes en la escuela», «Hezkuntza etorkinekin» IV Mintegian emandako hitzaldia, Donostia), *Hizkuntza eta Kultura Marokoarren Programa hau bertan behera utzi beharko genuke, hausnarketa sakon bat egin arte.*

Programen arteko berezitasun garrantzitsuenak

Lehen aipatu ditugun ezberdintasunez gain, Portugal eta Marokoren arteko programek badituzte zenbait diferentzia. Hizkuntzan aurkitzen dugu ezberdintasun handia. Berbera edo arabiera eztabaidan beste hirugarren bat sartu beharra dago: arabiera dialektala edo kalekoa. Berberearen kasuan (edo tamazight, hobeto esanda), hizkuntza horrek ez du idatzizko euskarria, betidanik ahozkoa izan baita. Baina arabiera ofiziala, estandarra, hizkuntza normalizatua da, erlijio eta kulturaren errepidea, askotan etorkinek hitz egiten duten berberearen aurkakoa.

Tamazight hizkuntza (berberea deitua, barbaroa bailitzan) hizkuntza sasi debekatua da Marokon; eta horrela izanik, zaila egiten zaigu imajinatzea jatorrian laguntzarik ematen ez dioten agintari berberak nola bultza dezaketen hizkuntza hori atzerrian —Frantzian, Espainian edo Euskal Herrian—. Hori ez da portuguesaren kasuan gertatzen. Hizkuntza zein den garbi dago, laguntza, babes eta sustapen sendoa jasotzen du Portugaleko agintariengandik.

Ezagutzen ditugun arabiera klase gehienak eskolaz kanpo antolatzen dira, eta horrela integrazio bidea irekitzea ez da erraza eskolan. Ez da portuguesaren kasua, klase barruan eta kanpoan antolatzen baitira eskolak.

Bestalde, arabiera edo berbere klasetara joaten diren ikasle autoktonoak oso gutxi dira, ikasleen arteko elkartruke oso urria eskainiz, kulturarteko ikuspegitik urruti.

2. taula. Programa portugesa eta marokoarraren arteko ezberdintasun nagusiak

	Hizkuntza eta Kultura Portugesa Programa	Hizkuntza eta Kultura Marokoarra Programa
Jatorrizko hizkuntza zehaztea (JHK)	Portugesa	Arabiera ofizial, arabiera dialektal eta tamazighten arteko gatazka
Curriculumean uztartua	Zati batean	Oro har, kanpoan
Irakasleriaren formazioa	Ona	Mugatuagoa
Erljioarekin erlazionatua	Ez	Bai
Irakasleria klaustroan integratua	Bai	Ez
Materiala egokia	Bai	Ez
Ikasle kopurua	Ugalduz	Berdintsu
Ikasleria guztira	4.439	47.099
Ikasleria Programan	1.831	1.500
Espainiar ikasleak	5.800	—
Irakasleak	54	16
Hitzarmen sendoa jatorrizko herriarekin	Bai	Ez

Bi programen konparaketarekin jarraituz, Maroko eta Portugaleko plangintzak kontuan hartzen baditugu, 2002-03 ikasturtean (MECD, 2003) Espainiako eskoletan 47.099 ikasle marokoar daudela ikus dezakegu, eta ikasturte berean

ikasle portugaldarrak 4.439 dira. Irakasle kopurua aztertzen badugu, alde nabarmena da programa portugesarena, 54 irakasle baitaude 10.000 inguru ikaslerentzat (ikasle portugesez gain, espainiarrak, brasildarrak, angolarrak, mozambiketarrak, caboverdetarrak...); programa marokoarrea, aldiz, 16 irakasle daude 1.500 ikaslerentzat.

Labur esanda, hitzarmen arazoak, jatorrizko hizkuntza zehaztea, klaseak antolatzea, ikasle marokoar eta autoktonoen arteko trukaketa eta beste arazo batzuk, erlijioarena kasu, ikusten ditugu marokoar programan. Hizkuntza eta Kultura Portugesaren Programa kulturartekoa dela esan genezake; baina Hizkuntza eta Kultura Marokoararen Programaren kasuan, kulturartekotasuna oso urruti ikusten dugu oraingoz.

Etorkinen ama-hizkuntzei buruzko zenbait proposamen

Azken atal honetan, gure ikuspuntutik zenbait hausnarketa erantsi nahi genituzke etorkinen hizkuntzak direla-eta. Horretarako, lehenengo printzipio batzuk aitortuko ditugu, eta ondoren proposamen zehatzagoak azalduko ditugu:

Oinarrizko printzipioak

- EAEko bi hizkuntza ofizialetatik, euskara da ahulago aurkitzen dena, eta horregatik berak izan behar du laguntzarik handiena.
- Komunikazio ikuspegia. Hizkuntzak komunikazio eta esanahien negoziaketa testuinguruan ikasten dira, nahiz eta hizkuntzaren alderdi formalenak ere kontuan hartu behar diren ikuspegi sistematiko osoan.
- Ikuspegi instrumentala. Hizkuntza bera soilik ikastea baino, beste ikasgaietako baliabide bezala ere ikasten da.
- Ikuspegi globalizatzailea. Irakasle guztiak, neurri batean, hizkuntza irakasleak dira, eta hizkuntzaren zuzentasuna eta komunikazioa landu behar dituzte.

- Ikuspegi integratzailea. Eskolako hizkuntza orok proiektu integratzaile baten osagarriak izan behar dute, bakoitzaren eginbeharra, hasiera garaia eta izango dituen funtzioak zehaztuz.

Etorkinen jatorrizko hizkuntzak

Curriculumean, etorkinen hizkuntzak eta kulturak ere ikuspegi integratzailean sartu beharko lirateke. Proposamen irekia da hau, gutxiengo batetik hasi (sentsibilizazio eguna) eta integrazio osoraino (hizkuntza irakaskuntza tresna gisa). Ikastetxe bakoitzak, egoeraren arabera, ondorengo proposamenen artean aukera egin dezake.

Sentsibilizazioa (eskola guztietan)

Eskola guztietan, nahiz eta ikasle etorkin gutxi izan, sentsibilizazio lana egin daiteke, bertako eta kanpoko ikasleak bizikidetzarako prestatuz, arrazakeria eta xenofobia baztertuz. Egoera horrela izanik, edozein etorkin etorrita giro aberats batean uztartuko litzateke. Ohikoak diren zenbait ekin-tza proposatu daitezke, hala nola:

- Hizkuntzen eta kulturen eguna eskolan.
- Kultura arteko jaialdiak.
- Kartelak eta posterrak ikastetxean.
- Hizkuntzen eta kulturen astea eskolan.
- Etorkinen hizkuntzen oinarrizko ezagupena: agurrak, esaldiak, abestiak.
- Balioen heziketa: elkartasuna, elkarlana, arrazakeria eta xenofobiaren aurka...

Gutxienez hizkuntza bateko hamar ikasle dauden eskoletan

Ikasle etorkinak ditugunean, kontuan hartu beharko da zenbat eta nongoak diren, hizkuntza trataera egokia egiteko.

Jakinda hizkuntza denak ezin direla gelan landu, oinarritzko neurriak hartzea egokia litzateke:

- Jatorrizko Hizkuntza eta Kultura (JHK) eskolatik kanpo antolatu, etorkinen elkartearen ardurapean.
- Curriculum edo Proiektuen zati bat (tailerrak, aldizkaria, informatika...) etorkinen hizkuntzan ikasle etorkinentzat, hautazkoa, beste gela batean.
- Irakurketa/idazketa prozesua, edo zati bat, ama hizkuntzan.
- Curriculumaren zati bat etorkinen hizkuntzan irakatsi, gela barruan eta ikasle orori irekia.
- Etorkinen hizkuntza Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzan hautazko ikasgaia.¶